

בבא בתרא קמח

עניין: הפקר אי הוי מצוה

אתוון דאורייתא להגריי ענגיל כלל יז

והנה מה שכתבתי בזה דהפקר יש בו ענין צדקה לב"ש דסבירא ליה דהפקר לעניים לחוד מהני ולעשירים לחוד לא מהני נראה לעניות דעתי כעת עוד יותר מזה דגם לב"ה יש בהפקר ענין מצוה מפאת ההתנדבות שמתנדב מנכסיו לכלל בני אדם ושוהו כוונת הרמב"ם הנ"ל שכ' דהפקר יש בו ענין נדר היינו שנדר להתנדב מנכסיו לכלל בני אדם והרי הוא כנדר של צדקה שנודר להתנדב לעניים לבד והוכרחתי לזה ממה שראיתי

והנה ראיתי עוד במדרש רבה שיר השירים על הפסוק הנך יפה וז"ל הנך יפה במצות הבית בחלוק תרומה ומעשרות הנך יפה במצות שבשדה בלקט שכחה ופאה ומעשר עני וההפקר עכ"ל מפורש בזה שההפקר מצוה היא וכוה ראה וחדש.

והנה מצאתי עוד סוגיא מפורשת דמוכח מינה דהפקר יש בו ענין מצוה והוא בש"ס בבא בתרא דקמ"ח ע"ב [*] איבעיא להו הקדיש כל נכסיו (בשכיב מרע איירי) ועמד מהו (שיחזור) מי אמרין כל לגבי הקדש גמר ומקני (לגמרי בין יחי' בין ימות) א"ד כל לגבי נפשי' לא גמר ומקני הפקיר כל נכסיו מהו מי אמרין כיון דאף לעניים כעשירים גמר ומקני א"ד כל לגבי נפשי' לא גמר ומקני חילק כל נכסיו לעניים מהו מי אמרין צדקה וודאי גמר ומקני א"ד כל לגבי נפשי' לא גמר ומקני עכ"ל הגמרא וברשב"ם שם ד"ה הפקיר כל נכסיו מהו כתב וזה לשונו מי לימא כוונתו לשמים ואקני לגמרי לכל מי שיבוא ויזכה או לא א"נ כיון דהפקיר ממונו הוציא מדעתו לגמרי ואינו חפץ בחזרתו שאינו רוצה ליהנות עוד ממנו ואם תמצי לומר גבי

הפקר דאינו חושש בזה הממון הואיל והפקירו ולא דיקדק לחלקו לאוהביו אינו חוזר חילק כל נכסיו לעניים מהו וכו' עכ"ל וא"כ לפי' הראשון דרשב"ם הנ"ל דאיבעיא דהפקר הוא משום די"ל דכוונתו לשמים וע"כ גמר ומקני מוכח להדיא דהפקר יש בו ענין מצוה אמנם לפירושו השני הנ"ל אין ראיה.

אולם באמת פירושו הראשון יותר נראה משטחיות לשון הגמרא וגם מהא דחשיב הפקר בין הקדש וצדקה דמוכח להדיא דטעם האיבעיא הוא די"ל דגמר ומקני מפני חביבות מצות ההקדש והצדקה. [*]

ואולם לפירוש הרשב"ם שם דהנך ג' איבעיות הם באם תמצי לומר והאם תמצי לומר בהם הוא דאי נימא באיבעיא הראשונה דגמר ומקני אזי יש לשאול האיבעיא השני' וכן משני' לשלישית עיין שם היטב ברשב"ם א"כ נוכרח לומר לפי זה דהקדש עדיף מהפקר והפקר עדיף מצדקה וזה דבר מתמיה דנהי

דבאיבעיא דתמורה כ"ה א' הנ"ל בעי ג"כ לומר דהפקר עדיף מלקט וכנ"ל עכ"ז זה שייך רק לענין חלות היכא דבעי למיחל הפקר ולקט כהדדי דאז יש גם להפקר קדימה על לקט מפאת עדיפות הפרטי אשר בו שהוא לעניים ולעשירים מה שאין כן בלקט וכנ"ל אבל שנאמר באמת דמצוות ההפקר עדיפא טפי עד שנאמר שהאדם גמר ומקני יותר בהפקר מבצדקה מפאת גודל המצוה שההפקר מצוותו גדולה יותר ממצוות הצדקה זה וודאי דבר מתמ' [*].

והנה לולי פי' הרשב"ם הנ"ל היה אפשר לומר דדרך האם תמצי לומר באיבעיות הנ"ל הוא להיפוך דאם תמצי לומר בבעיא הראשונה דלא גמר ומקני אזי יש למיבעי בעי' השני' וכן משני' לשלישית והשתא שפיר צדקה עדיפא מהפקר ולשון הגמרא מוכח כן

אמנם גם ע"ז יוקשה דא"כ יומצא דהפקר עדיף מהקדש וגם זה וודאי אינו. [*]

הערות הגר"ח קנייבסקי זצ"ל

גאיונות דרך אמונה

[*] עד שנאמר שהאדם גמר ומקני יותר בהפקר מבצדקה מפאת גודל המצוה שההפקר מצוותו גדולה יותר ממצוות הצדקה זה וודאי דבר מתמ'. נ.ב. אינו מתמ' כלל דנכסיה מ"ט אמרי' גדולה גמ"ח מן הצדקה שזה לעניים וזה לעניים ועשירים וה"נ דכותה.

נ.ב. נראה דסגרת הגמרא שיותר יש לומר גמר ומקני כשהוא נמוך יותר אלל המקבל והקדש אין לו צורך לעצמו ורק מזה קעביד הגמרא וכמ"כ אס' תלדק מה תמן לו, ואח"ל דההקדש לא גמר ומקנה לפי שאין ההקדש זקוק מלד עצמו לנדרתו של זה, מ"מ בהפקר שיש בו זכות גם לעניים הזקוקים לזה אפשר דגמר ומקני ואח"ל דמ"מ כיון שיש בהפקר זכות גם לעשירים אינו גומר ומקנה מאחר שלגבי העשירים אין זו מתנה נחוצה מ"מ צדקה שאינו אלא לעניים והם צריכים לזה ביותר י"ל דגמר ומקנה.

הכלל דזה השכ"מ כשמחלק ממונו אינו מחזין כ"כ לעשות מצוות מעשיו רק לסדר דרך לזוהא מה לעשות בעצמו לאחר חייו, אלא דהיכא שיש נחיצות גדולה להמקבל התם מסתבר ללדד יותר שכוונת הנותן הוא ליתן באופן החלטי.

(גליון כתי' קה"י)